

Elaboració d'una agenda digital per a la diversitat de les expressions culturals: la UNESCO, noves normes de governança per a la cultura i les dinàmiques de poder

ANTONIOS VLASSIS

Professor investigador del Center for International Relations Studies (CEFIR), Fonds national de la Recherche Scientifique (FNRS) a la Universitat de Lieja

antonios.vlassis@gmail.com

Codi ORCID: orcid.org/0000-0003-3787-4425

Article rebut el 15/03/2017 i acceptat el 12/05/2017

Resum

La Convenció sobre la protecció i la promoció de la diversitat de les expressions culturals (CDEC) adoptada per la UNESCO l'any 2005 és ara un instrument internacional clau per a la governança global de la cultura. El desembre de 2016, el Comitè de la CDEC va adoptar unes Directrius operatives per tal d'adaptar-la a l'evolució de les tecnologies digitals. En aquest sentit, l'article tracta de les lluites que hi ha entre els diversos actors del procés d'adoptar noves normes de governança per a la diversitat de les expressions culturals en el context digital, i vol entendre de quina manera els interessos i la influència dels actors implicats interactuen de manera consensual i conflictiva.

Paraules clau

Diversitat cultural, revolució digital, UNESCO, normes, governança.

Abstract

The Convention on the Protection and Promotion of the Diversity of Cultural Expressions (CDCE) adopted by UNESCO in 2005 is now a key international instrument in the global governance of culture. In December 2016, the CDCE's Committee adopted Operational Guidelines in order to align the CDCE with the development of digital technologies. In this respect, this article deals with the struggles between actors in the process for adopting new governance norms for the diversity of cultural expressions in the digital context and it seeks to understand how the interests and influence of the actors involved intersect in consensual and conflicting ways.

Keywords

Cultural diversity, digital shift, UNESCO, norms, governance.

La Convenció sobre la protecció i la promoció de la diversitat de les expressions culturals (d'ara endavant, la CDEC o la Convenció) adoptada per la UNESCO el 2005 —i en vigor des de l'any 2007— és ara un instrument internacional clau per a la governança de la cultura a escala mundial i en múltiples nivells. Des de març de 2017, aquesta va rebut el suport de 144 Estats membres i de la Unió Europea (UE). La CDEC reconeix principalment la importància de les polítiques públiques culturals per a la diversitat de les expressions culturals, així com l'especificitat dels béns i els serveis culturals. La CDEC també ha estat reconeguda per integrar la cultura en les polítiques de desenvolupament i consolidar la cooperació cultural internacional (Vlassis 2015a).

Des de l'adopció de la CDEC, les tecnologies digitals han transformat cada vegada més tota la cadena de valor cultural i han suposat un canvi sense precedents en la creació, la producció, la distribució, la difusió i el consum de béns i serveis culturals, així com en la remuneració dels creadors. La realitat de la desmaterialització del contingut cultural, de la convergència tecnològica, i de la desterritorialització de l'oferta

cultural suposen un repte enorme per a la *raison d'être* de les polítiques culturals i per a la cooperació cultural internacional. En aquest sentit, durant els últims cinc anys, les diverses parts de la CDEC, grups de la societat civil, organitzacions multilaterals, i també grups d'experts, han mantingut un diàleg polític sobre les oportunitats i els riscos de l'arribada de l'era digital, i han debatut la perspectiva d'adaptar la CDEC a l'evolució de les tecnologies digitals. Així, el desembre de 2016, el Comitè Intergovernamental de la CDEC (d'ara endavant, el CIG) va adoptar un "projecte de Directrius operatives sobre la implementació de la Convenció en l'entorn digital" (UNESCO 2016a), que s'aprovarà a la Conferència de les Parts el juny del 2017.¹

Una recent investigació acadèmica i multidisciplinària ofereix idees útils sobre la implementació de la CDEC i les seves implicacions econòmiques, legals i socials: la connexió entre la CDEC i els acords comercials multilaterals i bilaterals (Gagné 2016), les interaccions entre la CDEC i les qüestions del desenvolupament (De Beukelaer, Pyykkonen i Singh 2015; Stupples i Teaiwa 2016), els reptes legals al voltant de

l'execució de la CDEC (Burri 2014; Richieri Hanania 2014), els vincles econòmics i legals entre la CDEC i les tecnologies digitals (Albornoz 2016; Guèvremont 2015), així com el rol de la UE en la promoció de la CDEC (Psychogiopoulou 2015).

Tot i que aquest corpus d'investigació cada vegada més ampli il·lustra la importància de la CDEC com a instrument internacional fonamental per a la regulació multilateral de béns i serveis culturals, no ha explorat suficientment els aspectes polítics dels vincles entre la CDEC i les tecnologies digitals, les implicacions polítiques de l'actualització de la CDEC amb l'entorn digital i les divisions clau que determinen els resultats de les polítiques (Vlassis 2016a). Tal com recalca Jeffrey Hart (2010: 60), "les institucions polítiques poden influir de diverses maneres en la forma com la tecnologia digital s'introdueix i es desplega".

En aquest sentit, l'objectiu de l'article és tractar la CDEC com un procés més que com una estructura, i fer que els responsables de l'elaboració de polítiques esdevinguin el centre de l'anàlisi (Avant *et al.* 2010; Vlassis 2015b, 2016b). Aquest procés compta amb una gran varietat d'actors, com governs nacionals, representants de la societat civil, grups d'experts i administracions d'organitzacions multilaterals. En aquest sentit, l'article tracta de les lluites entre els actors del procés per adoptar les Directrius operatives (d'ara endavant, les DO) per a la implementació de la Convenció en l'era digital, i intenta entendre com els interessos i la influència dels actors es creuen de manera consensual i conflictiva. Tal com van argumentar R. Mansel i M. Raboy (2014:4), l'elaboració de polítiques es pot "considerar un procés de persuasió i argumentació que té lloc dins d'un complex sistema d'actors i institucions". De fet, a través de l'anàlisi sociopolítica del procés d'adopció de les DO en qüestions digitals, aquest article explora tres preguntes clau: quins van ser els actors clau implicats en el procés polític? Per què els actors es van implicar en el procés i quin tipus d'interessos va promoure cada actor? Què va restringir o facilitar el procés?

L'article —basat en l'anàlisi de documents de literatura grisa (actes, resolucions, documents de treball i informació) produïda per la UNESCO i els actors implicats, així com en l'observatori participant a les sessions del CIG i la Conferència de les Parts— consta de tres parts: en primer lloc, es centra en els interessos i les estratègies dels actors que van assumir el lideratge per actualitzar la CDEC en l'entorn digital. En segon lloc, posa èmfasi en els actors implicats, que van adoptar el rol de seguidors en el procés d'elaboració de polítiques, i en subratlla els interessos específics. En tercer lloc, es fixa en les reluctàncies expressades per alguns Estats-Part en relació amb la perspectiva d'adaptar la CDEC a l'evolució de les tecnologies digitals.

1. Liderar la mobilització de la CDEC en l'era digital

La construcció de qüestions transnacionals requereix emprenedors polítics amb capacitat no només per seguir endavant amb el debat, identificar i promoure nous temes i

presentar propostes, sinó també per seleccionar i escollir entre el ventall de possibles reclamacions que puguin sorgir, publicar alguns temes rellevants i deixar-ne altres de banda (Carpenter 2010: 204). A més, el lideratge el poden exercir diverses parts interessades en àmbits multilaterals. Aquesta secció es centra en els emprenedors polítics de la mobilització de la CDEC en l'era digital, és a dir, França, el Canadà-Quebec i Bèlgica, així com en el paper principal que exerceixen diversos grups d'experts.

Les delegacions nacionals com a emprenedors polítics

El primer Estat-Part que va mencionar la importància de les tecnologies digitals i la necessitat d'iniciar un debat sobre temes digitals dins el marc de la CDEC va ser el Canadà, durant la 6a sessió del CIG, el desembre de 2012. Pel que fa a això, la delegació canadenca va destacar la necessitat de desenvolupar anàlisis més exhaustives sobre la modernització de les polítiques culturals, tot posant èmfasi en la importància de treure el màxim profit de les noves tecnologies i la informació digital, i assegurar la protecció i la diversitat d'expressions culturals en el nou context (UNESCO 2013: 7).

Malgrat que els progressos no van ser gaire substancials pel que fa a les sessions del CIG i de la Conferència de les Parts de 2013, les Parts van prendre major consciència dels interessos dels altres. El novembre de 2014, les delegacions francesa i canadenca van sol·licitar a la Secretaria de la CDEC incloure un apartat especial sobre les tecnologies digitals a l'ordre del dia de la 8a sessió del Comitè Intergovernamental, celebrat el desembre de 2014. En aquest sentit, durant la 8a sessió, l'objectiu de França i Canadà era anar més enllà del diàleg polític pel que fa a les tecnologies digitals i aconseguir resultats concrets. Buscaven no només pensar en el tema, sinó també prendre mesures. D'una banda, la delegació canadenca insistia en el fet que "la Convenció és tecnològicament neutra i, per tant, una eina rellevant per a totes les formes de creació" (UNESCO 2014:66). En aquest sentit, no cal modificar els objectius ni l'abast de la CDEC. Dit d'una altra manera, l'objectiu no és "ni negociar un nou instrument jurídicament vinculant ni tornar a obrir la CDEC" (UNESCO 2014: 61). Al contrari, en la mesura que la CDEC queda "revocada" per l'evolució de les tecnologies digitals, cal "desenvolupar competències en l'àrea de les tecnologies digitals" (UNESCO 2014: 67). D'altra banda, la delegació francesa va destacar de manera explícita "la necessitat de tenir alguna cosa més formal sobre els reptes digitals que el Canadà i França van intentar analitzar" (UNESCO 2014: 62). Com a resultat, França, el Canadà —i el Quebec— van definir diversos objectius a assolir, com ara mobilitzar la Convenció pel que fa a les tecnologies digitals, compartir les millors pràctiques relacionades amb la protecció i promoció de la diversitat de les expressions culturals, i reforçar la capacitat dels països en vies de desenvolupament per protegir i promoure la diversitat de les expressions culturals en l'era digital.

Al cap d'un any, durant la 9a sessió del CIG, les delegacions de França, el Canadà i Bèlgica van presentar propostes concretes

a les Parts per desenvolupar unes DO transversals al voltant de tres eixos: polítiques públiques, cooperació internacional i intercanvi de béns i serveis culturals digitals (UNESCO 2015a, 2015b). Com a resultat, les tres delegacions tenien per objectiu definir el marc conceptual, que era la base política a través de la qual els actors implicats van debatre i negociar per tal de preparar un esborrany de les DO sobre temes digitals. Clarament, el text final de les DO adoptat pel CIG estava fortament influenciat per les seves propostes. Segons la perspectiva de les tres delegacions, les DO hauria de servir quatre propòsits:

- a. Aplicar els principis de la Convenció independentment dels mitjans tecnològics utilitzats per a la seva implementació;
- b. Fer de la UNESCO un fòrum multilateral central i legítimitat per tal de debatre temes relacionats amb les indústries culturals i les tecnologies digitals. Tal com va argumentar la delegació canadenca, una nova DO “permet a la UNESCO imposar-se en el debat i fer front a la competència d'altres organitzacions internacionals” (5 sessió de la Conferència de les Parts, observació d'un participant);
- c. Permetre l'actualització de l'excepció cultural a l'era digital. Com a resultat, l'especificitat dels béns i serveis culturals i el dret sobirà dels Estats són el centre de les prioritats de les delegacions (Vlassis 2011). En aquest sentit, les DO han de permetre que “els Estats creïn lleis que regulin els àmbits digitals per protegir les seves cultures”, i tot reconeixent que “els béns i serveis culturals digitals són més que productes econòmics per a l'intercanvi” (UNESCO 2016b: 25). A més, les DO haurien de tenir per objectiu “garantir espai als Estats per maniobrar en el moment de signar acords comercials” (UNESCO 2013: 41) i quan creïn “lleis que regulin l'àmbit digital per facilitar l'accés a altres formes d'expressió cultural i promoure la remuneració justa dels artistes per la seva feina” (UNESCO 2016b: 25).
- d. Compartir les millors pràctiques pel que fa a les tecnologies digitals i la diversitat de les expressions culturals, i reforçar la cooperació internacional i la creació de capacitats en aquest àmbit.

A més, el Canadà, França i Bèlgica tenien per objectiu construir diversos nexes entre el procés d'actualització de la CDEC en l'era digital i l'agenda d'altres organitzacions multilaterals, i divulgar aquesta qüestió en altres fòrums i cercles institucionals.

Primer, durant la Cimera de Dakar celebrada el novembre de 2014, l'Organisation Internationale de la Francophonie (OIF) —iniciativa impulsada pel Quebec i la Federació Valònia-Brussel·les— va adoptar una resolució que reconeixia la importància de la Convenció en l'era digital. A més, la declaració de Dakar subratllava “l'impacte de les tecnologies digitals en l'entorn cultural i la necessitat de tenir això en compte en les polítiques nacionals i activitats de cooperació, en relació amb la implementació de la CDEC basada en la neutralitat tecnològica” (OIF 2014:6). Val la pena destacar que durant la 7a sessió del CIG, per tal de reconèixer la necessitat de mobilitzar la CDEC

en l'àmbit de les tecnologies digitals la delegació francesa va recalcar que “no és una coincidència que la Cimera de Dakar convidés les Parts de la Convenció a fer-ho amb la resolució que s'acabava d'adoptar”.²

Segon, l'octubre de 2015, la Federació Valònia-Brussel·les va organitzar un fòrum internacional a Mons com a part de la celebració del desè aniversari de la CDEC. L'objectiu del fòrum, titulat *Cultural exception facing the challenges of the digital world: how to put new technologies at the service of the diversity of cultural expressions?*³, era reafirmar els principis de la CDEC en el context de les tecnologies digitals. Entre els participants, val la pena mencionar Michaëlle Jean, secretària general de l'OIF, Irina Bokova, directora general de la UNESCO, així com també Joëlle Milquet, ministra de Cultura del govern de la Federació Valònia-Brussel·les. És revelador que durant la 9a sessió del CIG, la delegació de Bèlgica assenyalés explícitament que el fòrum internacional era un “pas preparatori i posava èmfasi en la necessitat de ser ambiciosos en el tractament de les qüestions digitals i la Convenció” (UNESCO 2016b: 31).

Terçer, al marge de les sessions del CIG, la Comissió Nacional de la República Francesa de la UNESCO va emprendre dues iniciatives per tal de conscienciar sobre qüestions digitals i la diversitat cultural: el desembre de 2014, l'organització d'un esdeveniment per a la publicació del llibre col·lectiu *Critical Glossary of the Cultural Diversity in the digital era*, amb la participació de Divina Frau-Meigs (Universitat de París III i Càtedra de la UNESCO sobre *Savoir devenir dans le développement numérique durable*) i Alain Kiyindou (Universitat de Bordeus III-Montaigne i Càtedra de la UNESCO sobre *Pratiques émergentes des technologies et communication pour le développement*), així com Jean Musitelli, exambaixador de la UNESCO; el desembre de 2015, una conferència internacional titulada “Manufacturing Curiosity”⁴ sobre l'impacte dels algorismes i les xarxes socials en la diversitat de les expressions culturals.

Finalment, el desembre de 2016, les delegacions de França i el Canadà —amb el suport de la Secretaria de la UNESCO— van organitzar una taula rodona ministerial en el marc de la 10a sessió del CIG, en la qual suposadament s'havia d'adoptar el projecte de DO. La taula, anomenada *Shaping digital policies for development*,⁵ estava planejada per rebre Mélanie Joly i Audrey Azoulay, ministres de Cultura del Canadà i França respectivament,⁶ Fernando Griffith, ministre de Cultura de Paraguai, i també Irina Bokova, directora general de la UNESCO.

El paper de la comunitat científica

Diverses qüestions de l'agenda de la CDEC requereixen coneixements i competències científiques, i molts experts van tenir un paper significatiu en el procés d'actualització de la CDEC a l'era digital. Entre ells, la Xarxa internacional d'advocats per la diversitat de les expressions culturals (*Réseau international de juristes pour la diversité des expressions culturelles*-RIJDEC) va jugar un paper protagonista en el procés, i va revelar la seva forta connexió amb els emprenedors polítics.

La RIJDEC va ser fundada per Ivan Bernier (professor emèrit de la Facultat de Dret, Universitat Laval-Quebec) i Véronique Guèvremont (catedràtica de la Facultat de Dret, Universitat Laval-Quebec) en el context de la implementació de la CDEC. Respecte a això, la Xarxa va elaborar tres informes sobre les tecnologies digitals. El novembre de 2013 —un mes abans de la 7a sessió del CIG— la Xarxa va publicar un informe sobre la implementació de la CDEC a l'era digital. Sis experts en temes legals i membres de la RIJDEC han elaborat l'informe: V. Guèvremont (Universitat Laval-Quebec / Càtedra UNESCO sobre la Diversitat de les expressions culturals), Marie Conru (CNRS París), Mira Burri (World Trade Institute-Berna), I. Bernier (Universitat Laval-Quebec), Hélène Ruiz Fabri (Universitat París 1), Lilian Richieri Hanania (Universitat París 1) ⁷. L'informe buscava concloure amb un conjunt de 12 recomanacions amb el propòsit d'iniciar un debat per mobilitzar la Convenció en l'era digital.⁸

El 2015, la RIJDEC va publicar dos informes més. El primer informe, titulat *The operational guidelines and other technics for the implementation of the Convention on diversity of cultural expression in the digital context*⁹, abordava concretament les formes legals a través de les quals els actors implicats haurien de mobilitzar la CDEC cap a la realitat digital, i es va presentar durant la 5a Conferència de les Parts de la CDEC. És revelador que durant la 4a Conferència de les Parts de l'any 2013, V. Guèvremont declarés que “l'impacte de les tecnologies digitals és una qüestió molt important a la qual les Parts de la Convenció haurien de prestar una atenció especial, atesa la capacitat de la tecnologia digital per produir canvis radicals en les indústries culturals” (UNESCO 2015d: 49). El segon informe centrat en qüestions digitals portava per títol *The renew of the cultural exception in the digital era*.¹⁰ Set membres¹¹ de la Xarxa van redactar aquest informe, que V. Guèvremont va presentar al fòrum internacional de Mons l'octubre de 2015.¹² L'informe tractava del monitoratge de l'evolució dels acords comercials regionals i bilaterals, i els efectes que aquests tenen sobre el tractament de béns i serveis culturals en el context digital.¹³

Clarament, tot i que els experts legals són independents, els coneixements presentats per la RIJDEC han estat una base legal sòlida per als responsables de les polítiques, per tal de legitimar les seves reivindicacions pel que fa a la mobilització de la CDEC a l'era digital. En altres paraules, l'autoritat dels experts legals i el seu coneixement tècnic avançat esdevé un recurs clau per a l'argumentació a favor de l'adopció de les DO i per convèncer les parts interessades dins de l'àmbit multilateral de la UNESCO.

A més, cal esmentar que el text preliminar de les DO va ser redactat per la Secretaria de la CDEC, que va treballar conjuntament amb dos experts, V. Guèvremont i Octavio Kulesz.¹⁴ Aquest últim, expert provinent d'Argentina, també va elaborar un nombre significatiu d'estudis, que van facilitar la conscienciació sobre la importància d'actualitzar la CDEC a l'era digital. D'una banda, l'any 2015, O. Kulesz va dur a terme un estudi sobre l'impacte de les tecnologies digitals en la diversitat de les expressions culturals a Espanya i Hispanoamèrica.

L'estudi va ser publicat per la Secretaria de la UNESCO i va rebre el suport d'Espanya. D'altra banda, el 2014, a petició de la Secretaria, va analitzar els informes periòdics de les Parts per tal de destacar les tendències digitals contemporànies, i va arribar a la conclusió que les Parts adoptaven diverses mesures diferents en relació amb la diversitat de les expressions culturals i les tecnologies digitals. És revelador que aquests estudis permetin a les Parts familiaritzar-se amb qüestions digitals i amb la idea d'actualitzar la Convenció. Tal com va argumentar el Canadà, “ja s'ha fet un primer pas per a la reflexió durant la sessió amb l'anàlisi dels informes periòdics per part de la Secretaria i el senyor O. Kulesz. Aquestes anàlisis són molt interessants, i permeten al Comitè tenir una nova perspectiva sobre les tendències globals en l'àrea de les tecnologies digitals” (UNESCO 2015c: 61).

A tot això s'hauria d'afegir que hi ha dos altres grups d'experts que van mostrar un veritable interès per la Convenció i les tecnologies digitals. El 2015, el Centre d'estudis per a la integració i la globalització (*Centre d'études sur l'intégration et la mondialisation-CEIM*), ubicat a la Universitat del Quebec a Montreal (*Université du Québec à Montréal-UQAM*), va elaborar un informe en què s'anàlizaven les formes de conduir la CDEC cap a l'era digital. Aquest informe es va elaborar en nom del Ministeri d'Afers Exteriors francès i el Ministeri de Cultura i Comunicació francès (Rioux *et al.* 2015). El marc de l'estudi comprenia els reptes als quals han de fer front les Parts de la CDEC en l'era digital, amb les mesures i polítiques creades per implementar la CDEC en l'entorn digital, així com el valor afegit de redactar unes noves DO. En el context de divulgar l'estudi, el Centre de recerca també va organitzar un simposi internacional sobre “Cultures, societat i tecnologia digital” a l'UQAM l'octubre de 2015. De la mateixa manera, el desembre de 2013, l'associació científica internacional Unión Latina de Economía Política de la Información, la Comunicación y la Cultura (ULEPICC) va introduir una “Declaració sobre la protecció i la promoció de la diversitat cultural a l'era digital”, que incloïa al voltant de 20 recomanacions i consideracions relacionades amb la connexió entre la CDEC i les tecnologies digitals, que van resultar d'un taller internacional organitzat a Madrid l'octubre de 2013. Des de llavors, la ULEPICC va estar present a les sessions intergovernamentals de la CDEC i va proposar esmenes específiques en l'esborrany de les DO, amb la intenció d'incloure-hi més referències a les micro, petites i mitjanes empreses del sector cultural i a les organitzacions independents (UNESCO 2016c, 2016d).

2. Seguir la pauta: interessos i inquietuds concrets

Les DO es van crear per compromís i consens, i comprenen una gran varietat d'interessos dels actors participants. Aquests últims van acollir amb satisfacció la incorporació de qüestions digitals en l'àmbit de la Convenció, van agrair la iniciativa d'adoptar unes DO i van donar un gran suport a les propostes de França, el Canadà-Quebec i Bèlgica. Tot i que, per a la

majoria dels actors participants, les DO també haurien de servir per a diversos propòsits específics. Paga la pena identificar tres qüestions-àrees que tenen el suport de múltiples actors.

- a. Lituània i Àustria van esmentar la preservació i el desenvolupament de continguts de la cultura local per a la distribució mundial, i la necessitat d'assegurar que el contingut local es fa accessible i visible en l'era digital. En la mateixa línia, la delegació argentina va subratllar la necessitat de tenir accés als algoritmes dels agents relacionats amb Internet per tal de donar una visibilitat adequada a les expressions culturals. Finalment, seguint les propostes del Canadà, la delegació de Finlàndia i la Federació Internacional de Coalicions per a la Diversitat Cultural¹⁵ van insistir en el fet que la Convenció hauria de promoure la “visibilitat” de les expressions culturals.¹⁶
- b. Diversos actors, com ara Àustria, Alemanya, Argentina, Brasil, el Consell Internacional de la Música,¹⁷ i l'Organització Mundial de la Propietat Intel·lectual van destacar explícitament la remuneració justa dels creadors com a condició principal per a la promoció de la diversitat de les expressions culturals en l'entorn digital. Més concretament, el desembre de 2015, la delegació del Brasil, evocant la declaració conjunta feta amb l'Argentina durant la Conferència general sobre la remuneració i la llibertat artística de la UNESCO, va declarar que “la remuneració és un repte especialment en indústries com la música i la literatura, en les quals els artistes se senten insegurs sobre la remuneració a l'era digital” (UNESCO 2016b: 29). De la mateixa manera, el Consell Internacional de la Música va destacar el poc poder de negociació dels artistes amb les grans empreses que dominen la distribució, poder que encara es debilita més a l'entorn digital. (UNESCO 2016b:33).
- c. Diverses delegacions nacionals, com ara el Marroc, Saint Lucia, Eslovàquia i l'Uruguai van destacar l'entorn desigual, ja que molts països no disposen de recursos digitals avançats, i van posar èmfasi en la importància de l'assistència tècnica i el reforç de la cooperació internacional. En aquest sentit, la delegació d'Eslovàquia va donar suport a la inclusió d'exemples concrets de bones pràctiques en un Annex de les DO.

Més concretament l'anàlisi de les esmenes introduïdes per les Parts i la societat civil a l'esborrany preliminar de les DO (UNESCO 2016c, 2016d) il·lustra l'acció dinàmica del Brasil i del Grup Francòfon de la UNESCO, els quals van afegir sis paràgrafs principals al text final: paràgraf 12 relacionat amb la consolidació de les competències digitals en el sector cultural; paràgraf 14.2 sobre la remuneració justa dels creadors i els intèrprets; paràgraf 16.2 sobre la transparència de la recollida i l'ús de dades que genera algoritmes i la creació d'algoritmes que assegurin una major diversitat pel que fa a les expressions culturals; paràgraf 16.7 sobre la cooperació entre plataformes en línia i els titulars dels drets d'aquests productes i serveis per tal de millorar la distribució en línia del productes i

serveis culturals, i per trobar més fàcilment el contingut que es divulga; paràgraf 22 (en col·laboració amb Nigèria) sobre el reforç de les activitats nacionals i internacionals de creació de capacitat, la transferència de coneixements i tecnologies sostenibles (maquinari i programari) i el desenvolupament d'infraestructures; i, finalment, el paràgraf 23.1 relacionat amb la promoció del consum de continguts culturals locals.

3. Posar en qüestió l'abast i el contingut de les DO

Seria ingenu pensar que tots els actors participants estaven a favor de la iniciativa d'actualitzar la CDEC en el context digital. En aquest sentit, algunes Parts obtenen grans beneficis en canviar l'abast i les orientacions de les DO. Van indicar reticències i van sol·licitar diverses concessions per tal d'aprovar el text final.

Primer, la delegació del Regne Unit va centrar-se en l'absència de proves clares sobre l'impacte de les tecnologies digitals en la diversitat de les expressions culturals. En altres paraules, va qüestionar la necessitat de regulació relacionada amb qüestions digitals, en la mesura que “no hi ha evidència fins al moment que la situació de la diversitat cultural sigui pitjor com a resultat d'aquestes plataformes digitals” (UNESCO 2016c: 62). Al mateix temps, la delegació del Regne Unit va expressar els temors que la iniciativa de França i el Canadà pogués ser “una forma de proteccionisme a través de l'ús d'aquesta Convenció”, i va revelar una tendència preocupant d'etiquetar les grans companyies d'Internet com “una mena de malvats d'Internet” (UNESCO 2015c: 64-65). De la mateixa manera, durant la 9a sessió del CIG del 2015, el Regne Unit va destacar el llenguatge inapropiat de les directrius, i va criticar-ne de manera general el caràcter prescriptiu mitjançant expressions com ara *ha de* i *garantirà* en molts apartats. En aquest sentit, es va suggerir “canviar totes les expressions “ha de” i “garantirà” per verbs condicionals apropiats” (UNESCO 2016b: 27). A tot això cal afegir-hi que l'esborrany de les DO incloua la proposta de crear grups interministerials sobre tecnologies digitals i la Convenció, en els qual participarien representants dels Ministeris de Cultura, Comerç, Telecomunicacions i Competència. Tot i així, la delegació del Regne Unit va expressar una forta reticència a la creació de grups interministerials sobre tecnologies digitals, i va sol·licitar “una anàlisi de la rendibilitat de la proposta per tal d'assegurar el valor afegit d'un grup d'aquest tipus en el context dels programes d'austeritat de molts governs” (UNESCO 2016b:27).

Segon, en suport dels suggeriments fets pel Regne Unit, la delegació d'Austràlia tenia com a objectiu evitar l'ús de llenguatge que impliqui obligacions legals. En aquest sentit, durant la 10a sessió del CIG, Austràlia va introduir diverses esmenes a l'esborrany de les DO (UNESCO 2016c, 2016d) per tal d'evitar l'ús de verbs imperatius i perquè el contingut del text final fos menys prescriptiu.

Paga la pena esmentar cinc esmenes introduïdes per la delegació d'Austràlia: a l'apartat 9 relacionat amb les polítiques per protegir i promocionar la diversitat de les expressions

culturals en l'entorn digital, la delegació va proposar l'expressió “ha de tenir l'objectiu de promoure” en comptes d’“ha d'adoptar”; a l'apartat 18 relacionat amb la introducció de disposicions sobre el tractament preferencial per assegurar uns fluxos més equànimes dels béns i serveis culturals digitals, Austràlia va proposar l'expressió “ha de tenir l'objectiu d'introduir” en comptes d’“ha d'introduir”; a l'apartat 19 sobre la promoció de la Convenció en altres fòrums internacionals, es va suggerir l'expressió “s'insta les Parts a fomentar” en comptes de “s'exigeix a les Parts que fomentin”; a l'apartat 19.4 sobre clàusules culturals en acords internacionals, la delegació australiana va proposar fer servir l'expressió més suau “la consideració d'introduir-hi” en comptes de “la introducció”; a l'apartat 20 respecte a les polítiques i programes que reconeixen els aspectes culturals del desenvolupament en l'entorn digital, Austràlia va introduir l'expressió “podria elaborar” en comptes d’“ha d'elaborar”.

De la mateixa manera, l'apartat de les DO titulat *Rebalancing the flow of cultural goods and services*¹⁸ va generar un debat polèmic durant la 10a sessió del CIG. Mentre que la delegació d'Austràlia suggeria reemplaçar el terme “reequilibrar” pel terme “fomentar”, França i el Grup Francòfon de la UNESCO es mostraven reticents i indicaven que el suggeriment fet per Austràlia canviaria els propòsits específics d'aquesta secció. Finalment, les Parts van decidir mantenir el títol inicial.

Finalment, tot i que els Estats Units (EUA) i el Japó no són Parts de la CDEC, van participar en qualitat d'observadors en la 8a sessió del CIG i van fer notar les seves inquietuds pel que fa a la iniciativa d'actualitzar la CDEC en l'era digital. Respecte a això, la delegació dels EUA va expressar els seus dubtes sobre la iniciativa de França i el Canadà, tot declarant que “no hi ha béns o serveis culturals que evolucionin o es desenvolupin de manera aïllada (...) i cap convenció cultural pot sorgir del buit” (UNESCO 2015C: 66). En aquest sentit, va reconèixer la rellevància de la Cimera Mundial sobre la Societat de la Informació per discutir qüestions digitals i va qüestionar la legitimitat del fòrum de la CDEC per tractar sobre les tecnologies digitals. De la mateixa manera, la delegació del Japó va insistir en el fet que la UNESCO hauria de coordinar els seus esforços amb l'Organització Mundial de la Propietat Intel·lectual i la Unió Internacional de Telecomunicacions (UIT), que “tenen el mandat d'establir marcs legals” relacionats amb qüestions digitals. Òbviament, els comentaris de les dues delegacions feien referència a una distinció paradigmàtica, que domina els debats multilaterals sobre la regulació de les indústries culturals i els mitjans de comunicació. “Dins la lògica de la UNESCO, els mitjans de comunicació són institucions culturals, part del procés del desenvolupament humà. Dins la lògica de la UIT, els mitjans de comunicació són sistemes tècnics que proporcionen informació” (Cammaerts 2014: 131). Amb altres paraules, segons l'enfocament dels EUA i el Japó, els béns i serveis dels mitjans audiovisuals no tenen res a veure amb la cultura i les normes han de ser el menys restrictives possible, i respectar un entorn de mercat obert.

Observacions finals: crear una agenda digital per a la diversitat de les expressions culturals

L'objectiu de les DO ha estat actualitzar el marc de la CDEC per tal de tenir en compte el nou entorn econòmic i industrial creat per les tecnologies digitals, i reafirmar els principis més importants de la Convenció en el context digital. Tot i així, l'existència de qüestions urgents relacionades amb les tecnologies digitals i la diversitat cultural no dona lloc de manera automàtica a acords de governança que permetin resoldre-les (Carpenter 2010: 236).

En aquest sentit, l'article ha identificat una xarxa transnacional formada per un grup de tres Estats-Part —França, el Canadà i Bèlgica—, governs subnacionals com el de Quebec i el de Valònia-Brussel·les, i diversos grups d'experts com la RIJDEC, que va proporcionar lideratge instrumental i intel·lectual i va expressar una forta voluntat d'abordar de manera immediata les qüestions digitals dins del marc de la CDEC. Amb la seva dedicació, múltiples recursos i habilitats diplomàtiques, aquests actors van jugar un paper fonamental en totes les fases del procés d'elaboració de polítiques i van canviar la naturalesa del debat. Van introduir noves qüestions a l'agenda de la CDEC, van elaborar l'esborrany de les DO i van fer propostes concretes sobre la CDEC i les tecnologies digitals. En resum, van influir notablement en els debats. També van augmentar la conscienciació i van construir diversos nexes entre el procés d'actualització de la CDEC en l'era digital i l'agenda d'altres fòrums multilaterals i organitzacions intergovernamentals com ara l'OIF.

És important reconèixer també que les Parts de la CDEC no parlen en absolut amb una sola veu. He argumentat que la iniciativa té el suport tant de països desenvolupats com de països en vies de desenvolupament, així com de grups de la societat civil, que també van expressar diverses necessitats urgents en el context digital, com la promoció de continguts de la cultura local, una remuneració justa per als artistes com a procediment polític fonamental per a la promoció de la diversitat de les expressions culturals en l'entorn digital, i la importància d'assistència tècnica. Més específicament, el Brasil i el Grup Francòfon de la UNESCO van participar en el debat multilateral amb solucions concretes, i van tenir una actuació molt dinàmica, que va tenir una gran influència en les DO finals.

En canvi, hi ha un conjunt de dos països —el Regne Unit i Austràlia— que no estaven a favor d'elaborar unes noves directrius sobre qüestions digitals, i van destacar explícitament el temor de proteccionisme i de crear noves obligacions per a les Parts de la CDEC. D'una banda, van posar en qüestió la legitimitat d'adoptar unes DO sobre qüestions digitals, en la mesura que no és gens evident que els agents relacionats amb Internet tinguin cap efecte en la diversitat de les expressions culturals. D'altra banda, volien donar a les DO un caràcter més declaratiu, per tal de donar llibertat total a les Parts a l'hora de desenvolupar el contingut de les DO i posar-les en pràctica.

Per acabar, l'adopció de les DO va posar de manifest que

la UNESCO —i més específicament la CDEC— és un fòrum multilateral apropiat i legitimat per abordar els reptes que plantegen les tecnologies digitals. Tot i que la implementació de les DO serà un procés controvertit, que requerirà als actors exercir una gran autonomia política per tal de traduir aquestes directrius en pràctiques concretes (Avant *et al.* 2010: 15), el text final de les DO va rebre el suport total de la majoria de les Parts de la CDEC i es podia percebre com una agenda digital per a la diversitat de les expressions culturals, tot desenvolupant uns mètodes comuns perquè les parts interessades puguin abordar les polítiques culturals i la cooperació cultural internacional en el context digital.

Notes

1. Paga la pena assenyalar que la Conferència de les Parts és l'òrgan plenari i suprem de la CDEC i que es reuneix cada dos anys per rebre i examinar els informes transmesos pel CIG, aprovar les directrius operatives elaborades, prèvia petició, pel CIG, i per adoptar qualsevol altra mesura que consideri necessària per promoure els objectius de la CDEC. El CIG està format per 24 Parts que es reuneixen anualment.
2. Cal tenir en compte que el Consell Europeu és una altra organització multilateral, la qual s'encarrega de la digitalització i la cultura. El febrer de 2016, la Recomanació sobre l'Internet dels ciutadans del Consell Europeu es va publicar fent una referència explícita a la CDEC. Es centrava en a. la modernització de les institucions culturals; b. l'habilitació dels ciutadans com a consumidors, creadors i consumidors proactius i c. La promoció de l'educació multi-alfabetitzada per l'accés, creació i gestió de la cultura digital (Consell Europeu 2016).
3. L'excepció cultural davant dels reptes del món digital : com posar les noves tecnologies al servei de la diversitat de les expressions culturals? (N.T.)
4. La organització de la conferència va rebre el suport del Ministeri de Cultura i Comunicació de França, Vivendi, Google, SACEm (*Société des Auteurs, Compositeurs et Éditeurs de la Musique*), Yandex i Storycode.
5. Modelar les polítiques digitals per al desenvolupament (N.T.)
6. Finalment, el ministre francès no va assistir a la taula rodona. En el seu lloc hi va assistir Laurent Stéfanini, embaixador i delegat permanent de França a la UNESCO.
7. És interessant esmentar que la competència legal relacionada amb el CDEC es caracteritza per una forta continuïtat. A finals dels anys 90, Ivan Bernier i Hélène Ruiz Fabri van compondre el grup franco-quebequès per la diversitat cultural (*Groupe franco-québécois sur la diversité culturelle*). Respecte a això, el 2002 aquesta última va elaborar un informe que analitzava la viabilitat legal d'un instrument internacional de diversitat cultural, el qual va influenciar àmpliament el contingut del text final de la CDEC (Vlassis 2015a)
8. La preparació de l'informe va rebre el suport del Govern del Quebec.
9. Les directrius operatives i altres elements tècnics per a la implementació de la Convenció sobre la diversitat de les expressions culturals en el context digital (N.T.)
10. Renovació de l'excepció cultural en l'era digital (N.T.)
11. V. Guèvremont (Universitat Laval, el Quebec), I. Bernier (Universitat Laval, el Quebec), Géraud de Lassus Saint-Geniès (Universitat Laval, el Quebec), Rostam J. Neuwirth (Universitat Macao, la Xina), L. Richieri Hanania (Universitat París 1), Ivana Otasevic (Universitat Laval, el Quebec), H. Ruiz Fabri (Universitat París 1).
12. La preparació de l'informe va rebre suport financer de la Federació Valònia-Brussel·less.
13. En el context d'aquest informe i d'acord amb la petició de la CDEC CI, V. Guèvremont i I. Otasevic també van dur a terme un estudi en què van subratllar la implementació dels articles 16 i 21 de la CDEC en 51 acords comercials bilaterals i regionals des de 2005.
14. Els dos experts formen part de l'Agència suïssa per la Cooperació del desenvolupament internacional per tal de posar en pràctica missions d'assistència tècnica.
15. Creada l'any 2007, la Federació reuneix 43 coalicions nacionals per a la diversitat cultural, i agrupa en total més de 600 organitzacions culturals professionals que representen creadors, artistes, productors, distribuïdors, editors, etc. La Federació està ubicada a Montreal, el Canadà.
16. Convé destacar que “visibilitat” (*discoverability*) s'ha convertit en una paraula de moda entre els responsables de les polítiques dels mitjans canadencs. En aquest sentit, el maig del 2016 es va celebrar a Toronto una Cimera titulada *Discoverability: content in the age of abundance* (Visibilitat: el contingut en l'era de l'abundància) organitzada conjuntament per la National Film Board i la Canadian Radio-Television and Telecommunications Commission. Segons el programa de la Cimera, la visibilitat és el principi clau “en un món ple d'opcions i en l'era de l'abundància”. És interessant recordar que, el 2013, la Canadian Media Production Association va elaborar un estudi d'investigació titulat *Discoverability: Strategies for Canada's Digital Content Producers in a Global Online Marketplace* (Visibilitat: Estratègies per als productes de contingut digital del Canadà en un mercat en línia global).
17. Fundat el 1949, el Consell Internacional de Música és una organització professional mundial basada en l'afiliació de membres que es dedica a desenvolupar sectors musicals sostenibles arreu del món i a defensar els drets musicals a tots els països. Està ubicat a les oficines centrals de la UNESCO a París.
18. Reequilibrar el flux de productes i serveis culturals (N.T.)

Referències

- ALBORNOZ, L. "Dix ans après l'entrée en vigueur de la Convention sur la diversité culturelle: déséquilibres dans le marché international des biens et services culturels et défi numérique". *Les enjeux de l'information et de la communication*. 2016, núm. 17, 11-24.
- AVANT, D.; FINNEMORE, M.; SELL, S. (eds). *Who governs the globe?* Cambridge: Cambridge University Press, 2010.
- BURRI, M. "The UNESCO Convention on Cultural Diversity: an appraisal five years after its entry into force". *International Journal of Cultural Property*. Vol. 20 (2014), 357-380.
- CAMMAERTS, B. "Power Dynamics in Multi-stakeholder Policy Processes and Intra-civil Society Networking". A: MANSELL R.; RABOY M. (eds). *The Handbook of Global Media and Communication Policy*. Oxford: Willey Blackwell, 2014, 131-146.
- CARPENTER, C. "Governing the global agenda: gatekeepers and issue adoption in transnational advocacy networks". A: AVANT D.; FINNEMORE M.; SELL S. (eds). *Who Governs the Globe?* Cambridge: Cambridge University Press, 2010, 202-237.
- COUNCIL OF EUROPE. *Recommendation of the Committee of Ministers to member States on the Internet of citizens*. CM/Rec(2016)2, Estrasburg, 10 de febrer de 2016.
- DE BEUKELAER, C.; PYYKKONEN, M.; SINGH, J.P. (eds). *Globalization, Culture and Development: the UNESCO Convention on Cultural Diversity*. Londres: Palgrave Macmillan, 2015.
- GAGNÉ, G. *The Trade and Culture debate: Evidence from US Trade Agreements*. Nova York: Lexington Books, 2016.
- GUÈVREMONT, V. "The 2005 Convention in the Digital Age". In: DE BEUKELAER, C.; PYYKKONEN, M.; SINGH, J.P. (eds). *Globalization, Culture and Development: the UNESCO Convention on Cultural Diversity*. Londres: Palgrave Macmillan, 2015, 147-162.
- GUÈVREMONT, V.; BERNIER, I.; DE LASSUS SAINT-GENIÈS, G.; NEUWIRTH, R.; RICHIERI-HANANIA, L.; OTAVESIC, I.; RUIZ FABRI, H. *Le renouvellement de l'exception culturelle à l'ère du numérique*. RIJDEC. Informe presentat al Govern de la Federació Valònia-Brussel·less, octubre de 2015.
- GUÈVREMONT, V.; BERNIER, I.; BURRI, M.; CORNU, M.; RICHIERI HANANIA, L.; RUIZ FABRI, H. *La mise en œuvre de la Convention sur la protection et la promotion de la diversité des expressions culturelles à l'ère numérique: enjeux, actions, prioritaires et recommandations*. RIJDEC: el Quebec, novembre de 2013.
- HART, J. "Toward a Political Economy of Digital Culture: From Organized Mass Consumption to Attention Rivalry". A: SINGH, J.P. (ed.). *International Cultural Policies and Power*. Nova York: Palgrave Macmillan, 2010, 56-62.
- MANSELL, R.; RABOY, M. "Introduction: Foundations of the Theory and Practice of Global Media and Communication Policy". A: MANSELL R.; RABOY M. (eds), *The Handbook of Global Media and Communication Policy*, Oxford: Willey Blackwell, 2014, 1-20.
- NORODOM, A.-T. "The legal nature of the CDCE operational guidelines and their influence on the CDCE effectiveness". A: RICHIERI-HANANIA, L. *Cultural diversity in international law: the effectiveness of the UNESCO Convention on the Protection and Promotion of the Diversity of Cultural Expressions*. London: Routledge, 2014, 150-163.
- ORGANISATION INTERNATIONALE DE LA FRANCOPHONIE (OIF). *Declaration de Dakar*. el Senegal, 29-30 novembre de 2014.
- PSYCHOGIOPOULOU, E. (ed.) *Cultural governance and the European Union: Protecting and promoting Cultural Diversity in Europe*. Londres: Palgrave Macmillan, 2015.
- RICHIERI HANANIA, L. (ed.) *Cultural diversity in international law: the effectiveness of the UNESCO Convention on the protection and promotion of the diversity of cultural expressions*. Londres: Routledge, 2014.
- RIOUX, M.; DEBLOCK, C.; GAGNÉ, G.; TCHÉHOUALI, D.; FONTAINE-SKRONSKI, K.; VLASSIS, A. *Pour une culture en réseaux diversifiée: Appliquer la Convention sur la protection et la promotion de la diversité des expressions culturelles à l'ère du numérique*. Montreal: UQAM, febrer de 2015.
- STUPPLES, P.; TEAIWA, K. (eds) *Contemporary perspectives on Art and International Development*. Londres: Routledge, 2016.
- UNESCO. *Tenth Intergovernmental Committee for the Protection and Promotion of the Diversity of Cultural Expressions: Decisions*. DCE/16/10.IGC/Dec., París: UNESCO, 15 de desembre 2016a.
- UNESCO. *Summary record of the Ninth Ordinary Session of the Intergovernmental Committee for the Protection and Promotion of the Diversity of Cultural Expressions in December 2015*. París: UNESCO, 27 de juny de 2016b.
- UNESCO. *Item 7 of the provisional agenda: Preliminary draft operational guidelines on the implementation of the Convention in the digital environment*. DCE/16/10.IGC/7. París: UNESCO, 22 de juliol de 2016c.

UNESCO. *Amendements proposés: Avant-projet de directives opérationnelles sur la mise en œuvre de la Convention dans l'environnement numérique*. UNESCO, Paris, 14 de desembre de 2016d.

UNESCO. *Item 12 on the Provisional Agenda: Digital issues and their impact on promoting the diversity of cultural expressions*. CE/15/5.CP/12, París: UNESCO, 28 de març de 2015a.

UNESCO. *Item 7 of the Provisional Agenda: Towards Operational Guidelines on digital issues*, CE/15/9.IGC/7, París: UNESCO, 20 d'octubre de 2015b.

UNESCO. *Summary record of the Eighth Ordinary Session of the Intergovernmental Committee for the Protection and Promotion of the Diversity of Cultural Expressions in December 2014*. París: UNESCO, 10 de setembre de 2015c.

UNESCO. *Summary record of the fourth ordinary session of the Conference of Parties adopted in June 2015*. CE/15/5.CP/4. Rev., París: UNESCO, 30 de juny de 2015d.

UNESCO. *Summary record of the Seventh Ordinary Session of the Intergovernmental Committee for the Protection and Promotion of the Diversity of Cultural Expressions in December 2013*. París: UNESCO, 29 d'abril de 2014.

UNESCO. *Summary record of the Seventh Ordinary Session of the Intergovernmental Committee for the Protection and Promotion of the Diversity of Cultural Expressions in December 2012*. París: UNESCO, 14 de març de 2013.

VLASSIS, A. "Inter-organizational networking in the digital age: Lessons from international organizations purposes and practices in the cultural sector". A: RICHIERI-HANANIA L.; NORODOM A.T. (eds). *Diversity of cultural expressions in the digital era*. Buenos Aires: TeseoPress, 2016a, 311-335.

VLASSIS, A. "European Commission, trade agreements and diversity of cultural expressions: between autonomy and influence". *European Journal of Communication*. Vol. 31 (2016b), núm. 4, 446-461.

VLASSIS, A. *Gouvernance mondiale et culture: de l'exception à la diversité*. Liège: Presses Universitaires de Liège, 2015a.

VLASSIS, A. "Culture in the post-2015 development agenda: the anatomy of an international mobilization". *Third World Quarterly*. 36 (2015b), 9, 1649-1662.

VLASSIS, A. "La mise en œuvre de la Convention sur la diversité des expressions culturelles: portée et enjeux de l'interface 'commerce-culture'". *Études internationales*. Vol. 42 (2011), núm. 4, 493-510.